

بررسی تطبیقی نگاره‌های
شاهنامه طهماسبی صفویان
و اکبرنامه گورکانیان از دید
نشانه‌شناسی

سیاوش و افراسیاب در شکارگاه،
شاهنامه طهماسبی، ۴۸-۹۲۸ه
ق، موزه هنر متروپولیتن.

بررسی تطبیقی نگاره‌های شاهنامه طهماسبی صفویان و اکبرنامه گورکانیان از دید نشانه‌شناسی*

فاطمه رضایی* مرتضی حیدری**

تاریخ دریافت مقاله: ۹۵/۴/۲۱

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۶/۲/۱۷

چکیده

شاهنامه طهماسبی صفویان و اکبرنامه گورکانیان هند از نمونه‌های برجسته نگارگری قرن دهم هجری هستند که از لحاظ ظاهری و ساختاری شباهت‌هایی با هم دارند. هدف از این پژوهش بررسی این دو نسخه مصور با رویکردی نشانه‌شناسانه و براساس مفهوم تقابل‌های دوگانه است که یکی از مفاهیم اساسی در نقد ساختارگرایی و نظریات زبان‌شناسی و نشانه‌شناسی است. در این نظام همه چیز وابسته به روابط است و از طرفی نشانه به عنوان یک واحد دو وجهی از دال و مدلول خود متأثر از فرهنگ است. سؤال‌های این پژوهش عبارت‌اند از: سازوکار تولید معنا در این نگاره‌ها چیست؟ نشانه‌های موجود در تصاویری که دو به دو مقایسه می‌شوند، هر کدام چگونه به دال‌های خود مدلول می‌بخشند و با معنا ارتباط می‌یابند؟ روش این تحقیق توصیفی-تحلیلی و گردآوری مطالب به شیوه کتابخانه‌ای است. تحقیق و مطالعه بر روی نگاره‌های این دو نسخه نشان می‌دهد: در نگاره‌های اکبرنامه، گرایش به فضایی محدود شده، برتری نشانه‌های فرهنگ بر طبیعت، ازدحام افراد، فشردگی در کادر و پلان بندی با نگاهی واقعگرا و کمک گرفتن از عوامل سازه‌ای غالب است. در مقابل، مشخصه‌هایی چون نمایش در فضایی باز و طبیعتی سرسبز، پراکندگی نظام دار در فیگورها، رنگها و اجزاء تصویر، پلان بندی دوبعدی و ایجاد فضایی چندساحتی از ویژگی‌های نگارگری در شاهنامه طهماسبی است. این، نوعی روایتگری رمزپردازانه را بوجود آورده که در مقابل روایتگری توصیفگراییانه نگاره‌های اکبرنامه قرار می‌گیرد.

واژگان کلیدی

نگارگری - شاهنامه طهماسبی - اکبرنامه - نشانه‌شناسی - صفوی - گورکانیان هند.

* استادیار گروه هنر، دانشگاه پیام نور، شهر تهران، استان تهران. (نویسنده مسئول) Email: m.mobini@shargh.tpnu.ac.ir

** دانشجوی کارشناسی ارشد پژوهش هنر دانشگاه پیام نور، شهر تهران، استان تهران

Email: shidmehrpublication@gmail.com